

GARMERWOLDE – NEDERLANDS HERVORMDE KERK

Het oude dijkdorp Garmerwolde ligt in de streek die vroeger Vierendeel heette en de huidige gemeente Ten Boer besloeg. Meer dorpen in deze omgeving dragen namen die eindigen op 'wolde', wat zoveel als moerasbos betekent. Vanaf de 10e of 11e eeuw begonnen bewoners van nabij gelegen wierden de Woldstreek te ontginnen. Het gebied werd welvarend, er verrezen fraaie parochiekerken en meerdere kloostergemeenschappen vestigden zich in dit gebied, wat bijdroeg aan de verdere ontwikkeling van de streek. De laatromaanse kruiskerk van Garmerwolde werd in de tweede helft van de 13e eeuw gebouwd bij een zware en sobere toren, die uit het midden van die eeuw dateert.

Het gebouw, gedekt met meloenvormige koepelgewelven, werd in één keer opgetrokken. In 1859 volgde een drastische ingreep: het schip werd afgebroken. Van 1941-'43 werd een 'harde' restauratie uitgevoerd, maar de tijd heeft dit verzacht en de gereconstrueerde delen voegen zich nu onopvallend in het geheel. De bovenste nissen van de muren zijn met siermetselwerk gevuld. De nissen zijn verder voorzien van z.g. kraalprofielen (ronde bakstenen versieringen langs de zijanten). Het rijkst versierd is de sluitgevel van het koor. De gevel heeft, o.a. door de versieringen, een sterk opgaande lijn. Deze wordt benadrukt door de dubbele steunberen, die ook de andere hoeken van de kerk versterken. In de noordelijke koormuur is bij de restauratie, als afvoer van de binnen nog aanwezige piscina, een waterspuwer aangebracht naar het voorbeeld van die te Noordwolde.

De vlakke, losstaande toren heeft galmgaten met ronde bogen en oogt in vergelijking met de kerk eenvoudig. Er hangt een klok in uit 1604 met een middellijn van 117 cm. In 2019 is de toren ingrijpend verbouwd ten behoeve van het project Schoolkerk. Binnenin is een opvallende trap aangebracht, in het zadeldak is een groot raam gekomen die uitzicht biedt op de wijde omgeving. In de toren is sinds 2020 de permanente tentoonstelling Feest! In Oost en West!

Binnen zijn muurgedingen die met die van de buitenkant corresponderen. In de oostelijke muren van het dwarschip zijn diepe nissen uitgespaard, oorspronkelijk bestemd voor nevenaltaren. De ruimte wordt overheerst door het relatief grote orgel in 1851 gebouwd door de firma Van Oeckelen & Zonen. De laat barokke preekstoel uit 1740 staat sinds 1859 in het midden van de ruimte. In het noordelijke dwarschip staat een herengestoelte met een rijk gesneden opzetstuk uit het eind van de 17e eeuw. De wapens op de bank zijn van het echtpaar Julsingh-Heinsius, eigenaars van twee borgen onder Garmerwolde.

De schilderijen op de muren en gewelven zijn ca. 1530 aangebracht, misschien door Jan van Aken, een kloosterbroeder van wie we weten dat hij in Sellingen en Sleen gewerkt heeft. Bij de restauratie van 1941-'43 zijn onder de schilderijen resten gevonden van een oudere, laatromaanse versiering, die uitging van het metselverband van de gewelven. Op het gewelf in het noordelijke dwarspand zijn scènes uit Maria's leven afgebeeld: de Aankondiging van Christus' geboorte, de Geboorte, de Aanbidding door de Wijzen en Maria's Sterfbed en Hemelvaart. Op het gewelf van de viering zien we de vier evangelisten: Mattheus met de engel, Marcus met de leeuw, Lucas met de os en Johannes met de adelaar. Op het gewelf in het zuidelijke dwarspand scènes uit Christus' lijdensgeschiedenis: de Gevangenneming in de hof van Gethsemane, Christus voor Pilatus, de Kruisiging en de Opstanding.

In 2013 startte men de restauratie van de gewelfschilderingen. Dit was hoog nodig want de schilderijen waren erg vervuild; enkele schilderijen zaten zo los dat ze bijna verloren waren gegaan. Tegelijk met de restauratie van de gewelfschilderingen werd ook het stucwerk van de wanden en het schilderwerk van de banken gerestaureerd. De restauratie werd afgerond in 2014.